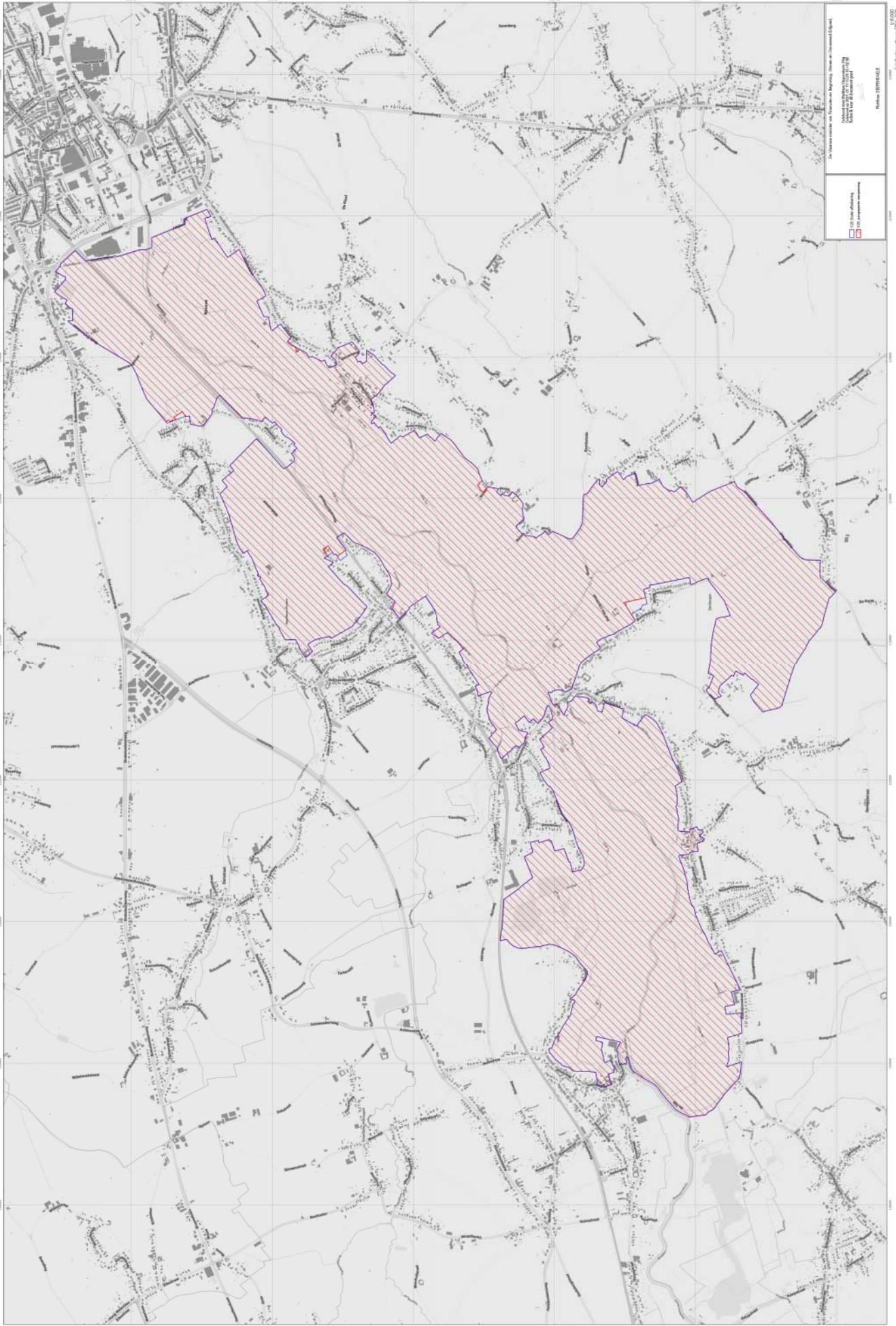

Dendervallei tussen Idegen en Ninove en het Geitbos

Oost/Vlaanderen - Gewaardsbergen, Ninove

Dendervallei tussen Idegem en Ninove en het Geitenbos

Oost-Vlaanderen - Geraardsbergen, Ninove

Algemene gegevens

Benaming: Dendervallei tussen Idegem en Ninove in het Gettenbos

Wordt opgenomen in:

Vastgestelde landschapspatias

Beschrijving op basis van de erfgoedkenmerken

Typologie: abdijen, broekbossen, bronnen, dorpen, graslanden, holle wegen, kanalen (infrastructuur), kasteeldomeinen, loofbossen, meanders, ontwateringsgrachten, onverharde wegen, rivieren, sites met walgracht, sluisen, trekwegen, valleien, valleianden

Datering:

Stijl of cultuur:

Materiaal:

Soort:

Erfgoedwaarden

archeologische waarde

Bij de kanalisatiewerken aan de Dender kwam herhaaldelijke Romeins materiaal aan het licht wat de aantrekkingskracht van de rivier op de mens in het verleden bevestigt. Langs de Dender liggen nog relicten van sites met walgracht die op strategische locaties bij de rivier werden ingeplant. In Zandbergen ligt in een meanderbocht de castrale motte met ringgracht van het Hof van Wedergrate, de 13de-eeuwse voorloper van het kasteel de Lalaing. vlakbij de Denderbrug in Pollare ligt de verdwenen site van het middeleeuwse Ridderhof. Een landbouwweg volgt de afgesneden meander die langs drie zijden de burcht omsloot. De locatie van de oorspronkelijke parochiekerk van Pollare op de rechteroever van de Dender is nog herkenbaar in de perceleling en het wegennet. Bij het Geitenbos zijn nog grachten zichtbaar van de verdwenen omwalde hoeve Dilbeek, een ontginningshoeve uit de 13de eeuw.

esthetische waarde

De Dendervallei is een afwisselend landschap met een aaneenschakeling van open weide- en hooiland omzoomd door knot-wilgenrijen afgewisseld met percelen populierenbos. Vanop het jaagpad langs de Dender is dit gevarieerde landschap goed zichtbaar. Het hoogteverschil tussen de lageregelegen vallei en de steilrand is duidelijk zichtbaar. De grote Wilderkouter bij Appelterre-Eichem biedt unieke zichten op de vallei en de hoger gelegen dorpskernen.

historische waarde

Het gebied omvat een deel van de historische Dendermeersen die werden ingericht in de overstromingsvlakte van de rivier. De talrijke percelen historisch permanent grasland, de meestoponiemen en het slotennetwerk met knotwilgenrijen vormen relicten van het landgebruik in het verleden. Deze meersen maken deel uit van het historisch cultuurlandschap met op de hogere en droge gronden de dorpen en open kouters zoals de Wilderkouter en het netwerk van onverharde (voet)wegen en holle wegen. De dorpen op de steilrand langs de Dendervallei tellen een rijke verzameling aan waardevol bouwkundig erfgoed dat grotendeels in zijn historische context bewaard is gebleven. In Zandbergen zijn zowel de middeleeuwse motte als de latere kasteelste van Lalaing nog aanwezig. Van het abdijdom van Beaupré is de oorspronkelijke configuratie met een deel van de grachtenstructuur nog duidelijk herkenbaar. Het Geitenbos is een relict van het historische Kolenvoud waar steile taluds en houtwallen nog de oude bosgrenzen aanduiden. De Dender is sinds de 13de eeuw een belangrijke handels- en transportlijn en werd herhaaldelijk rechtgetrokken en uiteindelijk volledig gekanaliseerd in functie van een betere bevaarbaarheid. De oorspronkelijke meanderende Dender is nog herkenbaar in de contour van een aantal afgesneden meanders.

industriële-archeologische waarde

De Dender speelde een belangrijke rol in de economische ontwikkeling van de Denderstreek. Het huidige uitzicht van de rivier is het resultaat van het herhaaldelijk rechttrekken en kanaliseren in het verleden om de bevaarbaarheid te optimaliseren. In het moerasbos De Nuchten in een oude Dendermeander liggen nog talrijke slootjes die getuigen van de pogingen om dit gebied in het verleden ontwateren en in cultuur te brengen. Kleine plassen zijn relicten van turfwinning voor eigen gebruik in dit gebied. In het Geitenbos herinneren kleine kraters en enkele groeven aan zandsteenuitbating in de 18de eeuw in functie van lokale bouwprojecten. De populierenbosjes in de vallei illustreren het belang van de Denderstreek voor de luciferindustrie rondom Ninove tijdens de 19de en 20ste eeuw.

ruimtelijk-structurende waarde

De gekanaliseerde Dender werkt als visuele grens sterk structurerend in het landschap. Van in de Dendervallei is de steilrand ook duidelijk zichtbaar. De riviervallei en de steilrand zijn bepalend geweest voor de dorpsontwikkeling en de uitbouw van het wegennet. Langs de Dender werden op strategische locaties ook versterkte sites opgericht zoals het Ridderhof en het Hof van Wedergrate. Het beperkt aantal doorsteken tussen de beide oevers versterkt de impact van de rivier als belangrijke landschapsvormende factor en landschappelijke grens.

wetenschappelijke waarde

Natuurlijke verruiging van historische graslanden in de Dendervallei resulteerde in moerasbosjes met dominantie van wilg en els en natte ruigten zoals De Nuchten die gekenmerkt worden door gele lis, grote kattenstaart en moeraspirea. Dichtbij de rivier staan in de meersen waardevolle planten zoals gevlekte aronskelk, gewone sleutelbloem en bosanemoon. Het Geitenbos kent een lange bosgeschiedenis wat zich vertaalt in oude bossoorten zoals daslook, bosanemoon, wilde hyacint, gewone salomonszegel, wilde kamperfoelie en kleine maagdenpalm. Een groot deel van de Dendermeersen is onafgebroken in gebruik geweest als grasland. In deze percelen domineert historisch permanent grasland wat zich uit in kenmerkende vegetatietypes zoals dottergrasland, kamgrasland en grote zeggenvegetaties.

Beschrijving

De Dendervallei tussen Geraardsbergen en Ninove wordt gekenmerkt door een pleistoecene vallei met een vrij brede vlakte die in het zuidoosten en noordwesten begrensd wordt door een reeks heuvelruggen. De vallei werd opgevuld met kleiige en lemige alluviale sedimenten. De noordwestelijke hellingen waren veel langer onderhevig aan erosie wat resulteerde in een asymmetrische vallei met een steile valleiwand op de rechteroever. In de riviervallei ontstonden zandige oeverwallen.

De Dender is een regenrivier met een sterk kronkelend verloop en grote debietschommelingen naargelang de seizoenen. De Dender werd vanaf de 12de eeuw in verschillende fasen gekanaliseerd in functie van de scheepvaart. Bij de kanalisaties werden talrijke meanders afgesneden en werd de rivier opgehoogd en ingedamd. Een aantal oude meanders zijn nog herkenbaar in het landschap door beplanting of in de perceelsgrenzen. De scheepvaart op de Dender droeg in belangrijke mate bij tot de economische bloei van de Denderstreek. De schepen werden getrokken door scheepstrekkers op het jaagpad. In 1865 werd de Dender over haar volledige loop gekanaliseerd en het waterpeil verhoogd door ophoging van de dijken en de installatie van een reeks sluisen. Na de Tweede Wereldoorlog daalde het vrachtovervoer over het water wat leidde tot verwaarlozing van de vaarweg en ten koste ging van de bevaarbaarheid van de Dender.

De vruchtbare (zand)leemgronden hebben van nature een goede drainering en werden al vroeg in cultuur gebracht als akkerland. Bij de kanalisatiewerken aan de Dender kwamen meermaals archeologische vondsten aan het licht zowel uit de steentijd als de latere bronstijd en Romeinse periode. In de meanders langs de Dender liggen relicten van middeleeuwse burchten zoals het Ridderhof en de castrale motte van het Hof van Wedergrate. In de 18de eeuw was de brede vallei van de Dender nagenoeg uitsluitend ingericht als grasland met verspreid enkele kleine bospercelen. De dorpen lagen net op de rand van de vallei bij de overgang naar de hoger gelegen landbouwgronden. De Dendervallei zelf was onbewoond met enkel een oversteekmogelijkheid langs de brug bij Zandbergen en bij Idegem. In een deel van de vallei werd lokaal turf gestoken. Ook in de 19de eeuw kende de Dendervallei een uitgesproken inrichting als grasland dat deels in gemeenschappelijk gebruik was. De meersen werden gekenmerkt door een ruim vertakt slotennetwerk. Een reeks kleinere meanders op de Dender werd rechtgetrokken. In de loop van de 20ste eeuw verschenen verspreide bospercelen in de meersen, vaak op de erg natte alluviale vallei gronden ter vervanging van de minderwaardige graasweiden. Tegen het einde van de 20ste eeuw ontstonden zo in de Dendervallei grotere aaneengesloten blokken met populierenbos.

De afwatering van de vallei gebeurt in hoofdzaak via grachten of rijen die meestal parallel met de rivier lopen en stroomafwaarts in de Dender afwateren. De ongunstige waterhuishouding vereist bijkomende ontwatering door middel van een greppelsysteem voor het gebruik als weiland. Bomenrijen markeren de drainagesloten en perceelstranden. In de meersen liggen dottergraslanden, kamgraslanden, grote zeggenvegetaties en rietvegetaties. De graslanden zijn vooral hooimeersen die begraasd worden na de eerste sneed (vetweiden). Er zijn ook talrijke percelen met (Canada)populieraanplanten en broekbos met wilgen en elzen.

De vallei is grotendeels onbebouwd met slechts enkele loswegen zoals in de Kwaadbroeken. De meeste dorpen zijn ingericht op de rand van de vallei en hebben een uitgesproken landelijk karakter. De bewoning is gebonden aan het dichte wegennet waarin de 18de-eeuwse wegenstructuur nog goed herkenbaar is. Op de steilrand liggen holle wegen en buiten de vallei lopen nog talrijke onverharde wegen en voetwegen zoals de Oude Eichebaan.

Appelterre-Eichem ligt op de linkeroever van de Dender en telt een aantal imposante pachthoeven. Het Hof Steppe is een pachtgoed van de Heren van Ouwegem uit de 13de eeuw. Dichter bij de Dender liggen de 15de-eeuwse pachthoeves Hof te Anghereel en Hof te Eichem. Op de open kouter bij Appelterre werd in 1779 een houten korenwindmolen met bijhorend molenaarshuis opgericht, de Wil-

dermolen, langs de oude Molenweg. Idegem ligt eveneens op de linkerover bij de sluis op de Dender en heeft als -inga/-haim-toponiem mogelijk een Germaanse oorsprong. Het centrum wordt gedomineerd door de Sint-Pieters-Bandenkerk met een 15de-eeuwse kern. Rondom het dorpsplein liggen een aantal gesloten 18de- en 19de-eeuwse hoevees zoals de hoeve Hof van der Taelen.

Grimminge ligt op de rechterover op de grens met het Denderalluvium aan de voet van de Kakelenberg. De dorpskern wordt gevormd door de parochiekerk met vierkante westtoren uit de 17de eeuw en de 18de-eeuwse onmuurde pastorie. Net ten westen van Grimminge, ligt de site van de abdij Beauraie, een voormalige Cisterciënzerabdij die gesticht werd in 1228. De abdij bezat talrijke percelen in de Dendermeersen en speelde een belangrijke rol bij de ontwikkeling van Grimminge. Slechts een deel van de gebouwen bleef bewaard. Het abdijcomplex is deels omgracht en onmuurd en heeft een monumentale toegangsdreef met wegkapel. Naast de kloostervuur ligt de abdijhoeve het Witthof.

Pollare dorp ligt op de steile zuidoostelijke dalflank van de Dendervallei. Rond 1200 bestond het dorp vermoedelijk uit twee kernen: een oude kern bij de oorspronkelijke Sint-Martinuskerk en een nieuwe kern rond de inmiddels verdwenen burcht Ridderhof bij de Dender. In de eerste helft van de 13de eeuw werd de oude kern opgegeven en een nieuwe dorpskern uitgebouwd. Het Ridderhof werd vernield in de 15de eeuw en bij de 19de-eeuwse kanalisatie van de Dender werd de motte afgegraven. In het centrum leidt de gekasseide Sint-Kristofelstraat de helling op naar de gelijknamige parochiekerk met onmuurd kerkhof en solitaire beuk. De kerk is door een netwerk van onverharde voetwegen verbonden met het achterliggend plateau. De brug over de Dender gaat terug tot een houten exemplaar uit de 15de eeuw maar werd in de 18de eeuw vervangen door een veer. Pas in 1913 werd hier een ijzeren voetgangersbrug gebouwd.

Zandbergen ligt op de uitloper van een heuvelrug aan de rand van de vallei en is ontstaan bij een knooppunt van wegen en een oversteekplaats op de Dender. In het centrum staat de Onze-Lieve-Vrouwekerk met een 16de-eeuwse toren uit Ledische natuursteen. Ten noordoosten van de kerk ligt een omwalling met gracht als relict van de voormalige pastorie. De huidige Denderbrug dateert uit de Tweede Wereldoorlog. In de alluviale vlakte van de Dender ligt de beboste Doornikberg, een relict van het 13de-eeuwse mottekasteel Hof van Wedergrate. De motteburcht lag aan de binnenzijde van een sterk uitgesproken Dendermeander en zou de voorloper zijn van het kasteel van Zandbergen dat in de 16de eeuw ten zuiden van de motte werd gebouwd. Dit oorspronkelijk waterslot werd verwoest en in de loop van de 18de eeuw aangepast en opengewerkt als residentie. Het huidige kasteel de Lalaigne is omgeven door brede grachten en een vierkante omwalling met twee toegangsdreven. Door de parkaanleg ligt de motte in een directe zichtas van het kasteel. In het verlengde van een van de toegangsdreven ligt de kasteelhoeve Hof van Lier.

Het **Geitebos** ligt op de steile hellingen ten zuiden van het kasteel de Lalaigne en maakte ooit deel uit van het kolenwoud dat in de middeleeuwen een veel grotere oppervlakte besloeg. Kleine kraters en enkele groeven zijn relicten van lokale zandsteenontginning in de 18de eeuw. In de 19de eeuw vond een sterke inkrimping van het bos plaats ten voordele van weideareaal maar begin 20ste eeuw werd een deel herbebost. Het Geitebos is een gemengd loofbos met oud-bossoorten, een bronbeekvallei en houtkanten op wallen die oude bosgrenzen aangeven. Het bos wordt doorsneden door een holle weg.

Motivatie van de afbakening

Op het grondgebied van Ninove betreft het de vallei met meersengebied in de omgeving van Pollare dorp en Appelterre-Eichem met inbegrip van de kouter aansluitend bij de Wildermolen. De bebouwingkernen zonder erfgoedwaarde werden in de mate van het mogelijk uitgesloten. Pollare en de hoeve Hof ter Eichem zijn beschermd als dorpsgezicht en werden wel opgenomen. Op het grondgebied van Geraardsbergen betreft het de vallei met meersengebied in de omgeving van Zandbergen, Grimminge en Idegem en het broekgebied de Nuchten in Idegem. Bij de afbakening werden delen van de historische bebouwingkernen met bouwkundig waardevolle gebouwen mee opgenomen binnen de afbakening, evenals de abdijsite Beauraie te Grimminge en de site rond het Hof van Lier te Zandbergen. Hier werd ook een deel van de zuidelijke hellingen van de Dendervallei mee opgenomen. Ten zuiden van het kasteeldomein van Lalaigne ligt het Geitebos met aansluitend de akkers en weilanden op de steilrand. De afbakening ligt voornamelijk op harde grenzen waarbij vooral het wegennet wordt gevolgd. De bebouwing zonder erfgoedwaarde aan de rand van deze wegen maakt geen deel uit van het afgebakende gebied. Ook bij het Geitebos volgt de grens een opeenvolging van verharde en onverharde (veld)wegen.

Meer info

Webpagina: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135222>

Deze link verwijst door naar de wetenschappelijke erfgoedinventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed. De informatie die daarin staat, maakt geen deel uit van de vaststelling. Bezwaren kunnen enkel betrekking hebben op de teksten van het voorliggend vaststellingsdossier (adres, afbakening, beschrijving ...).